

Manjšine, a ne majhne!

@direktni: Aljoša, Damir, Daniel, Franz, Gabriel, Helena, Ines, Johanna, Julijan, Leo, Martin, Martina, Sanja, Svetlana in Veronica

petek, 3. januarja 2020 | št. 1 | leto II

mladi@primorski.eu

Bun dé, co vara pa? (Dober dan, kako si?)

Med potovanjem po Dolomitih večkrat naletimo na trojezične napise: v italijanskem, nemškem in še v nekem neznanem jeziku. Ko tam obiščemo vaško kavarno ali restavracijo, se domačini pogovarjajo nekam nenavadno. To je ladinščina, nepoznan in fascinanten jezik, o katerem ne vemo veliko. Andrea Pertot, za prijatelje Andy, je Ladinec, čeprav njegove korenine delno izvirajo tudi iz slovenske manjšine (po očetovi strani), nam je razkril gorat svet Ladincev.

Kdaj in kako je nastala ladinščina? Ladinščina je retoromanski jezik, praktično je to spačena latinščina, ki so jo od nekdaj uporabljali nižji sloji. Doline, v katerih se je ustalila ladinščina, niso imele veliko stikov z zunanjim svetom, zato se je ta jezik v primerjavi z latinščino močno zmalčil. Občasno so v Alpe prihajala različna ljudstva, tako slovenskega kot germanskega izvora (Avari, Rugi, Slovani ...) in ladinščina je povzela tudi del njihovih izrazov. Ladinščina je sicer neolatinski jezik, zato je sorazmerno razumljiva za govorce romanskih jezikov.

Kje je ladinščina najbolj razširjena in koliko govorcev ima? Ladinski jezik se razprostira od Južne Tirolske, točneje od doline Badia vse do (približno) Moene. Čeprav je ladinščina tako razširjena, je priznana samo v Južni Tirolski. Tukaj smo priznani kot jezikovna manjšina in ladinščina je enakovredna z italijanščino in nemščino. Vsi javni dokumenti so trojezični. Na zadnjem popisu prebivalstva se je za Ladince izreklo približno 40.000 ljudi (na Južnem Tirolskem).

Ali nam lahko navedete kako posebnost ladinskega jezika? Ladinščina je še kar lahek jezik ... mogoče je zanimivo dejstvo, da ima veliko besed, ki jih sestavlja le ena črka, ki je pogosto soglasnik.

Danes je ladinščina priznana kot jezik. Kako pa so jo doživljali nekoč? V času fašizma je bila ladinščina prepovedana in zato je takrat izgubila veliko govorcev. Po drugi svetovni vojni se je ladinščina počasi razcvetela, na začetku pa je bila le ruralno narečje, ki ni bilo nikjer priznano.

Ali obstaja kako društvo ali organizacija, ki vas povezuje? Slovenci pravijo, da ima vsaka vas svoj glas; mi pa pravimo, da ima vsaka dolina svoj glas. Ladinščina združuje številna narečja, ki se še kar spreminjajo glede na lokacijo. Na primer: v dolini Badia se ladinščina imenuje »badiot« in zveni nekoliko bolj melodično, v dolini Gardena se imenuje »gardenes«, kjer gre za ladinščino z več nemškimi vplivi. Tudi v pisavi se različna narečja zelo razlikujejo. Zaradi teh razlik nimamo nobene skupne organizacije, ampak je več manjših. Če lahko kaj velja: imamo skupen časopis La usc di ladins (Ladinski glas) in po televiziji vsak dan predvajajo novice v ladinščini.

Ko vas vprašajo, katere narodnosti ste, kaj odgovorite? Ladinec. Večina me debelo pogleda, jaz pa se čutim Ladinec. Če me vprašajo za pojasnilo, odgovorim, da sem Ladinec z italijanskim državljanstvom.

Kako deluje šolstvo v ladinskih pokrajinah?

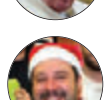
Od osnovne šole imamo nekatere predmete v ladinščini in nekatere v nemščini (poleg ur jezika), italijanščina in angleščina pa sta vključeni v program kot tuja jezika. Na višji stopnji pa je le ena ladinska višja šola v Badii, vse preostale so le v nemščini.

Kako doživljajo ladinščino nove

generacije?

Skoraj bi rekel, da ponosno. Vidim, da spontano govorijo po ladinsko med seboj, in čeprav ne nadaljujejo šolanja v ladinskem jeziku, skušajo jezik čim bolj zadržati. Družine, katerih materni jezik je ladinščina, pogosto naučijo otroke le tega jezika, zato se morajo Ladinci pozneje dobesedno naučiti nemščine in predvsem italijanščine.

- **vladimir_putin:** ste pozabili name!
- **xii.jinping:** tudi name ...
- **hiroshima.jpn:** ojoj, here we go again!
- **nagasaki.jpn:** prosim, ne še enkrat
- **foxnews:** zakaj vsi sovražijo Trumpa?
- **jfkknedy:** ne skrbi, mene so ustrelili :)
- **youtuboaancheio:** ni panike, dokler je carbonara, je še ljubezen
- **fantovskablunc:** ne skrbite, svet bomo rešili MI
- **dekliškaboljunc:** prav gotovo!
- **franciscus:** če mi premočno stisnete roko, vam jo dam jaz bombo!
- **matty.salveene:** dovolj, da je made in Italy.

Mladi up manjšinske košarke

Peter Gherlani je vzhajajoča zvezda manjšinske košarke. 16-letni športnik se že vrsto let ukvarja s košarko, ki je njegova zdaleč največja ljubezen. Peter trenira šestkrat tedensko, štirikrat z ekipo Jadran 18+, dvakrat z ekipo Kontovel (ki nastopa v D ligi), občasno pa tudi s prvo ekipo Jadrana. Šport pa ni edina stvar, ki zaposluje misli našega košarkarja: sam je priznal, da sta študij in delo ključ za življenjski uspeh. Šport je velik del življenja najstnikov, niso pa vsi dovolj zreli, da bi se z njim ukvarjali resno in vlagali čas v to sorazmerno zahtevno disciplino. Zato je Peter pravi vzor resnega in motiviranega mladega športnika.

Kaj zate pomeni šport?

Zame je šport prijateljstvo, zabava, sprostitve, ko sem na igrišču, se namreč prepustim igri in pozabim na morebitne skrbi.

Ciljaš visoko ali si postavljaš več manjših ciljev?

Postavljam si več manjših ciljev in upam, da me bodo ti pripeljali do višjega.

Vrhunski šport in najstniško življenje: mogoča ali nemogoča kombinacija?

Mislím, da je to mogoča kombinacija, če vztrajno delaš in imaš jasne pojme o tem, kar želiš doseči.

Čutiš, da si veliko žrtvoval za šport? Ali ti je bilo vse povrnjeno? Veliko sem žrtvoval. Mnogo sem treniral na domačem igrišču in tudi v drugih telovadnicah po deželi, da bi čim bolj napredoval. To mi je bilo povrnjeno, saj imam letos možnost, da se lahko preizkusim tudi v višjih ligah in tako napredujem še naprej.

Športnik je športnik samo na igrišču ali je to vedno?

Mislím, da si športnik vedno, saj se zmage in porazi pojavljajo tudi v vsakdanjem življenju.

Kdo je tvoj vzornik?

Ko sem bil mlajši, sem oboževal Jamesa LeBrona, preprosto se mi je zdel neverjeten, danes pa raje gledam Facunda Campazza, ker ima hitro in eksplozivno igro, ki mi je bližja.

Si kdaj pomislil na individualne športe ali misliš, da ti je prirojen samo skupinska igra?

V preteklosti sem razmišljal o atletiki, ampak sem ostal zvest košarki.

Katero je tvoje življenjsko geslo?

Sem realist: vem, da me bodo študij, delo in treningi pripeljali do uspeha.